

----- 1. ס"ט, ת"ז

2. ב"ש, ת"ז -----

3. ש"ע, ת"ז -----

4. מ"ג, ת"ז -----

5. עיר עמים, ע"ר 580361202

6. האגודה לזכויות האזרח בישראל, ע"ר 580011567

ע״י ב״כ עו״ד טל חסין ו/או אבנר פינצ׳וק ו/או עודד פלר
ו/או גדיר ניקולא ו/או דבי גילד-חיו ו/או מיכל תג׳ר ו/או
עביר ג׳ובראן ו/או ניצן אילני ו/או הגר שחטר ו/או רעות
שאער ו/או הילה שרון ו/או עדן גלעד ו/או יעל זיידמן ו/או
אלזה בונייה

מהאגודה לזכויות האזרח בישראל

-נגד-

1. הרשות הממשלתית למיס וביוב

2. משרד ירושלים ומסורת ישראל

ע"י ב"כ ממחלקת הבג"צים, פרקליטות המדינה
משרד המשפטים

3. חברת הגיחון בע"מ, ח"פ 512291265

רח' דרך חברון 101, ירושלים 91100

4. עיריית ירושלים

כיכר ספרא 1, ירושלים 94141

עתירה למתן צו על תנאי ובקשה לצו ביניים ולקיום דיון דחוף

מוגשת בזאת עתירה למתן צו על תנאי, המופנה למשיבים ומורה להם לבוא וליתן טעם:

מדוע לא יספקו, בהתאם לסמכויותיהם ולחובותיהם שבדין, שירותי ביוב ציבוריים, סדירים ורציפים לתושבי מחנה פליטים שועפאט, שכונה בשטחה המוניציפלי של ירושלים (להלן: **השכונה** או **המחנה**), ויטפלו במפגעי ביוב בה, ובפרט:

א. מדוע לא יספק המשיב 3, הגיחון, תאגיד המים והביוב העירוני של ירושלים, שירותי ביוב לתושבי השכונה לרבות הקמת מערכת ביוב או שיפוץ ושיקום המערכת הקיימת, תחזוקה

שוטפת של מערכת הביוב, טיפול בתקלות, סתימות, שברים ודליפות בצנרת, שאיבת שפכים וסילוקם, טיפול שוטף במפגעי ביוב, וכן מתן מענה נגיש וזמין לתושבים בעניין תקלות ומפגעי ביוב;

ב. מדוע לא תפעיל המשיבה 1, רשות המים והביוב הממשלתית, את סמכויות הפיקוח, האסדרה והאכיפה הנתונות לה כדי לוודא אספקת שירותי ביוב מלאים, סדירים ורציפים לתושבי השכונה;

ג. מדוע לא תפעל המשיבה 4, מכוח סמכויותיה וחובותיה בתחום התברואה, בריאות הציבור ומניעת מפגעים, לסילוק מפגעי ביוב בשטחים הציבוריים בשכונה ולמניעת הישנותם, לטיפול במפגעים שנוצרו ונוצרים עקב זרימת שפכים והיקוותם ברחובות ובשטחים ציבוריים; לניקוי ולחיתוי שטחים ציבוריים שזוהמו בשפכים ולהסרת מפגעים המסכנים את שלומם ובריאותם של התושבים.

עוד מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו ביניים, ולהורות בו למשיבים לבצע, ללא דיחוי, שאיבה וסילוק של שפכים ניגרים או נקווים בשטחים ציבוריים וסמוך לבתי מגורים בשכונה, לסגור בורות ביוב ולנקוט בכל הפעולות הדחופות הנדרשות למניעת הישנותם של מפגעים אלה, וזאת עד להכרעה בעתירה.

ואלה נימוקי העתירה, והבקשות למתן צו ביניים ולקיום דיון דחוף

1. עניינה של עתירה זו במצב חריג, בלתי חוקי ובלתי נסבל – אלפי תושבים ואזרחים ישראלים המתגוררים במחנה הפליטים שועפאט, שכונה בשטחה המוניציפלי של ירושלים מעבר לגדר ההפרדה, חיים ללא שירותי ביוב חודשים ארוכים, מאז הופסקה בפועל פעילותה בישראל של סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטי פלסטין (להלן: **אונר"א**).

2. הפסקת פעילות אונר"א, שבמשך עשרות שנים סיפקה לתושבי המחנה שירותי חינוך, בריאות, רווחה ותברואה, לרבות שירותי ביוב, לא הותירה חלל משפטי. הדין מחייב את המשיבים להיכנס בנעליה. חוק תאגידי מים וביוב, התשס"א-2001 (להלן: **חוק תאגידי מים וביוב**), מחייב את המשיב 3, הגיחון, תאגיד המים והביוב של ירושלים, להקים מערכות ביוב, לתחזקן, לפעול לאיסוף וסילוק שפכים ולספק את שירותיו לכלל תושבי העיר ללא הפליה; חוק זה מקנה למשיבה 1, רשות המים והביוב הממשלתית (להלן: **רשות המים**), כלי פיקוח ואכיפה מקום שבו תאגיד אינו ממלא את חובותיו או שבהתנהלותו נמצאו ליקויים. פקודת העיריות (נוסח חדש) (להלן: **פקודת העיריות**) מטילה על המשיבה 4, עיריית ירושלים, את החובה לנקוט באמצעים הדרושים לשמירה על בריאות הציבור בתחומה ולפעול למניעת מפגעים תברואתיים במרחב העירוני. על המשיב 2, משרד ירושלים ומסורת ישראל (להלן: **משרד ירושלים**), הוטלה האחריות למצוא מענים חלופיים לשירותים שסיפקה אונר"א (החלטת ממשלה 1839 "העמדת פתרונות חלופיים לשירותים הניתנים על ידי סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם (אונר"א) בעיר ירושלים" (להלן: **החלטת הממשלה 1839**)). חרף הודעתו של משרד ירושלים מינואר 2025 שהמלאכה הושלמה, הספקת שירותי ביוב למחנה נותרה ללא מענה.

3. פניית העותרים למשיבים בדרישה לספק שירותי ביוב לתושבי השכונה נתקלה בסירוב. רשות המים השיבה, שחובת הספקת שירותי ביוב שלובה עם החובה לשלם דמי הקמה, לבצע הסדרה

סטטוטורית של הבנייה ולשלם עבור השירותים – תנאים, שלטענתה, אינם מתקיימים במחנה הפליטים שועפאט. לטענות אלה אין אחיזה בדין. הקמתה ותחזוקתה של מערכת ביוב ציבורית שונה מחיבורו של נכס מסוים אליה; לא ניתן לייחס לתושבים סירוב לשלם בעד שירות שלא הוסדר, דמי הקמה הם מנגנון מימון ולא פטור מהפעלת סמכות, והסדרה סטטוטורית של הבנייה אינה תנאי לטיפול במפגעי ביוב במרחב הציבורי.

4. השלכות היעדרם של שירותי ביוב קשות ופוגעניות. ביוב מפעפע ברחובות, ושלוליות מי שפכים נקוות לצד בתי מגורים. בורות ביוב – משכנם של חולדות ותיקנים – נותרו פתוחים. הצפות שפכים גרמו לשקיעת קטעי כביש. צחנה מתפשטת בשטח השכונה כולה, נדבקת לבגדים וחודרת לבתים. קשישים ובעלי מוגבלויות מתקשים להתנייד ברחובות השכונה, ילדים נרתעים מללכת בהם, מעבר עם עגלת תינוקות הפך למסלול מכשולים, בעיות נשימה חריפו. בהעדר מענה סדור, נאלצים התושבים לשלם מכיסם עבור תיקוני חירום, לעתים לבצעם בעצמם. חשיפה למי שפכים עשויה לגרום לתחלואה קשה. זיהום שמקורו בגלישתם אינו מוגבל לאזור הדליפה, הוא עשוי להתפשט לאזורים נרחבים יותר.

5. מכאן הבקשה למתן צו ביניים ולקיום דיון דחוף. מאזן הנוחות נוטה מאליו למתן הצו. הנזק המתמשך לתושבי מחנה הפליטים שועפאט ברור ומובהק. חשיפתם לשפכים יומיומית, מתחדשת ובלתי נמנעת. מפגעי ביוב שאינם מטופלים לאורך זמן עשויים לזהם מקורות מים ולחדור למי השתייה. עיריית ירושלים מספקת שירותי פינוי אשפה בשכונה, תאגיד הגיחון מספק שירותי ביוב לשכונות הסמוכות, אף הן מעבר לגדר ההפרדה. משמע, קיימת תשתית ארגונית ומקצועית שבאמצעותה ניתן, למצער בתקופת הביניים, להבטיח טיפול בתקלות ביוב ובמפגעי תברואה דחופים, ואין כל צורך בהיערכות מיוחדת ובהשקעת משאבים גבוהה.

6. סיכויי העתירה להתקבל גבוהים. חובת תאגיד המים והביוב העירוני והרשות המקומית היא לספק שירותי ביוב לתושבים שבתחומם, ולטפל במפגעי ביוב. הם אינם רשאים לזנוח אותם רק בשל כך שבמהלך עשרות שנים שירותים אלה סופקו לתושבים על ידי גורם אחר, שאולץ להפסיק לתתם. כל שמבקשים העותרים בשלב זה הוא שלא להותיר מפגעי שפכים פעילים, נרחבים, ללא טיפול וזאת עד לביורר העתירה.

הצדדים לעתירה

7. העותרת 1, ס"ט, היא תושבת מחנה פליטים שועפאט ואם לילד בן 11 המצוי על הרצף האוטיסטי, שסובל מרגישות מוגברת לריחות. מפגעי הביוב בסביבת מגוריו והריחות החריפים הנלווים להם מעוררים אצלו תגובות קשות ותחושת מחנק. בשל כך, הוא מסרב לעבור ברחובות מסוימים בשטח השכונה, במטרה להימנע ככל האפשר ממוקדי המפגע.

8. העותר 2, ב"ש, הוא תושב מחנה הפליטים שועפאט. מאז הפסקת שירותי אונר"א בשכונה, ובהיעדר גורם ציבורי המטפל באופן סדור במפגעי הביוב במחנה, הוא נאלץ לשלם מכיסו לטיפול במפגעי הביוב.

9. העותרים 3 ו-4, ש"ע ומ"ג, הם תושבי מחנה הפליטים שועפאט וחברי הוועד העממי לשירותים בו. במסגרת פעילותם עוקבים השניים במהלך השנים אחר מפגעי הביוב ברחבי המחנה

ומתעדים אותם. מאז הופסקה פעילות אונר"א הם פועלים לגיוס תרומות ומשאבים לצורך הטיפול במפגעים, ואף נושאים בעצמם בחלק מההוצאות.

10. העותרת 5, עמותת עיר עמים, היא עמותה הפועלת להבטחת תנאי חייהם ורווחתם של שני העמים החיים בירושלים, למען יציבות ושוויון בין תושבי העיר, לרבות לקידום זכויותיהם תושבי ירושלים המזרחית הגרים בשכונות שמעבר לגדר.

11. העותרת 6, האגודה לזכויות האזרח בישראל, היא ארגון זכויות האדם הגדול והוותיק בישראל. האגודה עוסקת, בין היתר, בהגנה על זכויות תושבי ירושלים המזרחית לבריאות, לחינוך, לשוויון ולכבוד.

12. המשיבה 1, רשות המים, הוקמה בשנת 2007 מכוח חוק המים, התשי"ט-1959, ומופקדת על ניהול משק המים והביוב בישראל. רשות המים מפקחת על תאגידי המים והביוב בישראל, בהם על המשיבה 3, חברת הגיחון, וקובעת כללים להפעלתם ולחובותיהם של התאגידים כלפי הצרכנים. בסמכות הרשות להורות לתאגידי מים וביוב לספק שירותי ביוב ציבוריים לתושבים.

13. המשיב 2, משרד ירושלים ומסורת ישראל, הוא הרשות שעליה הטילה הממשלה למצוא מענים חלופיים לשירותים שסיפקה אונר"א בירושלים המזרחית. בינואר 2025 הודיע המשיב שהמלאכה הושלמה.

14. המשיבה 3, חברת הגיחון בע"מ, היא תאגיד המים והביוב העירוני של ירושלים, שמחובתו לספק לכלל תושבי העיר שירותי מים וביוב ללא הפליה. התאגיד מופקד, בין היתר, על הקמת מערכות ביוב, תחזוקתן וניטור שפכים.

15. המשיבה 4, עיריית ירושלים, היא הרשות המוניציפלית בשטחה נמצא מחנה הפליטים שועפאט ובעלת השליטה במשיבה 3, חברת הגיחון. בין היתר, מופקדת עיריית ירושלים על בריאות התושבים ועל סילוק מפגעים מהמרחב הציבורי.

העובדות הצריכות לעניין

מחנה הפליטים שועפאט והתחייבות המדינה לתושבים שנותרו מעבר לחומת ההפרדה

16. רבבות תושבי קבע ואזרחים ישראלים מתגוררים מצדה המזרחי של גדר ההפרדה ומחסום מחנה פליטים שועפאט בתחומה המוניציפלי של ירושלים: ראס חמיס, ראס שחאדה, דאחיית א-סלאם ושכונת מחנה הפליטים שועפאט עצמה. המחנה הוקם בשנת 1965, במסגרת העברת פליטים ממחנה הפליטים מועסכר שבעיר העתיקה לשטח של כ-200 דונם בצפון מזרח ירושלים, ששכרה אונר"א מהשלטון הירדני לצורך שיכון הפליטים. לאחר 1967 ובמרוצת השנים שחלפו מאז גדלה מאוד אוכלוסיית המחנה (ראו: UNRWA: [Shufat Camp](#)).

17. בעקבות כיבוש העיר המזרחית ב-1967 הוחלו על תושבי שכונות ירושלים המזרחית "המשפט, השיפוט והמינהל של המדינה", והן סופחו לירושלים. הרחבת גבולות העיר והחלת החוק הישראלי במקום נעשו באמצעות צו סדרי השלטון והמשפט (מס' 1), תשכ"ז-1967, ובהתאם לסעיף 11 לפקודת סדרי השלטון והמשפט, תש"ח-1948 ולסעיף 8 לפקודת העיריות. בהמשך עוגן הסיפוח בסעיף 5 לחוק יסוד: ירושלים בירת ישראל. לתושבי מזרח ירושלים, ובהם אף

תושבי מחנה הפליטים, הוענק רישיון לשיבת קבע מכוח חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952. במהלך השנים התאזרחו חלק מתושבי המחנה מכוח חוק האזרחות, התשי"ב-1952.

18. מספרם המדויק של התושבים המתגוררים במחנה הפליטים שועפאט אינו ידוע. במסגרת מחקר שהתבצע על השכונה, העריכו נציגיה שבשנת 2014 התגוררו בו כ-23,000 תושבים (Hanna Baumann & Manal Massalha, "Your Daily Reality Is Rubbish: Waste as a Means of Urban Exclusion in the Suspended Spaces of East Jerusalem," 59(3) *Urban Studies* 548, 554–555 (2022)). להערכת חברי הוועד העממי לשירותים במחנה הפליטים שועפאט, עליו נמנים העותרים 3 ו-4, מתגוררים כיום בשכונה כ-30,000 תושבים.

19. הגידול הניכר באוכלוסיית השכונה לא לוה בתכנון אורבני הולם ובפיתוח נדרש של התשתיות הקיימות והרחבתן. לשכונה אין תכנית מתאר עדכנית. התכנית האחרונה שאושרה לה הייתה בשנת 2003 (תכנית 7044 - ירושלים). גם תכנית זו חלה רק על אזור מגורים אחד בשכונה (ראו: מוראד נתשה "השכונות הערביות במזרח ירושלים – מחקר תשתית והערכה: מחנה פליטים שועפאט ושכונות המשנה ראס ח'מיס, ראס שחאדה ודאחיית אל-סלאם" **מכון ירושלים למחקר מדיניות**, מחקר מס' 497, עמ' 27 (2019)). בהיעדר תכנית מתאר תקפה לא ניתן לקבל היתרי בנייה או להכשיר רבים מן הבתים שהוקמו במהלך השנים כדי לספק מענה לצרכי האוכלוסייה ולמצוקת הדיור בירושלים המזרחית.

20. צפיפות הדיור והיעדר התכנון במחנה הפליטים שועפאט הם ביטוי נוסף למחדלי תכנון ולהזנחה תכנונית קשה המאפיינים את כלל שכונות מזרח ירושלים: חוסר בתכנון מתאר, קשיים ניכרים בקבלת היתרי בנייה, היעדר הסדרת מקרקעין והקפאת בנייה פרטית (ראו: "מחנה שועפאט, הפליטות בירושלים", **מכון ון ליר הפורום לחשיבה אזורית**, 16.9.2026; "ממאה לאפס, נוהל חדש מקפיא תכנון במזרח ירושלים", **דוח עמותת עיר עמים ובמקום – תכנון וזכויות אדם**, נובמבר 2024; דוחות על הביקורת בשלטון המקומי לשנת 2016 – הוועדה המקומית לתכנון ובנייה ירושלים – עיריית ירושלים עמ' 1151-1209, משרד מבקר המדינה 22.11.2016).

21. בניית גדר ההפרדה בשנים 2003-2005 והקמת מחסום שועפאט, החוצץ בין מחנה הפליטים לבין שאר חלקי ירושלים, לוו בהתחייבויות שלטוניות כי מרקם החיים התקין של התושבים שנותרו מעבר לגדר לא ייפגע (בג"ץ 5488/04 **מועצה מקומית אלראם נ' ממשלת ישראל** (13.12.2006) (להלן: **עניין אלראם**); בג"ץ 6193/05 **ועד תושבי ראס ח'מיס נ' הרשות המוסמכת עפ"י חוק להסדר תפיסת מקרקעים** (25.11.2008)). חרף התחייבויות מפורשות אלה סובלת השכונה, כמו גם השכונות הסמוכות אליה מעבר למחסום, מהזנחה שלטונית עמוקה, ארוכת שנים. הכבישים חרוצי מהמורות, אין בה מדרכות, תמרורים, שטחים ציבוריים וגני שעשועים, ומשרדי הממשלה מדירים רגליהם ממנה. כך גם המוסד לביטוח לאומי ושירות התעסוקה. למרות אלה, בשל המחסור הניכר בדירות למגורים בשכונות ירושלים המזרחית ועלותן הנמוכה יחסית במחנה הפליטים, קמו בו בצפיפות שלא תיתכן בכל שכונה במערב העיר עשרות בנייני מגורים ללא היתר וללא פיקוח, ואף ללא חיבורים מוסדרים לשירותים חיוניים.

פעילות אונר"א במחנה פליטים שועפאט והפסקת פעילותה בישראל

22. גם לאחר סיפוח העיר המזרחית ב-1967 נמשכה פעילות אונר"א בשכונת מחנה הפליטים שועפאט, כמו גם בכפר עקב הסמוך ובשכונות נוספות בירושלים המזרחית. אונר"א הוקמה על פי החלטה 302 (IV) של העצרת הכללית של האו"ם מיום 8.12.1949, כדי לקיים תוכניות סעד ותעסוקה עבור הפליטים הפלסטינים, והחלה במאי 1950 לפעול בשטחי הגדה המערבית (כולל במזרח ירושלים) וברצועת עזה. פעילותה בישראל לאחר כיבוש השטחים וסיפוחם ביוני 1967 התבססה, בין היתר, על הסכם המכונה "קומי מיצ'למור: חילוף אגרות בין ישראל לאונר"א המהווה הסכם בדבר פעולותיה של סוכנות האומות המאוחדות לסעד ותעסוקה לפליטי ארץ ישראל במזרח הקרוב מיום 14.6.1967 (ראו: כתבי אמנה 775, כרך 22, עמ' 441). על פי הסכם עם ממשלת ישראל סיפקה אונר"א, בין היתר, שירותי חינוך, בריאות תברואה ושירותים סוציאליים נוספים לתושבי מחנה הפליטים שועפאט.

23. פעילותה של אונר"א במחנה הפליטים שועפאט לא הוגבלה למתן שירותים לתושבים הרשומים אצלה כפליטים. לפי נתוני אונר"א, בשנת 2023 היו רשומים בסוכנות 16,419 פליטים תושבי המחנה. אולם, טיפול הסוכנות במערכת הביוב השכונתית שירת בפועל את כלל תושבי השכונה (UNRWA, *Shu'fat Camp*, Camp Profile (2023)).

24. ביום 30.10.2024 נחקקו החוק להפסקת פעילות אונר"א בשטח מדינת ישראל, התשפ"ה-2024, והחוק להפסקת פעילות אונר"א, התשפ"ה-2024, אשר אוסרים על אונר"א להפעיל נציגות, לספק שירותים או לקיים פעילות, במישרין או בעקיפין, בשטחה הריבוני של מדינת ישראל. החוקים נכנסו לתוקף ביום 31.1.2025, ובמסגרת יישומם ננקטו בהמשך צעדים להפסקת פעילותה של אונר"א בירושלים המזרחית. ביום 20.1.2026 הרסו הרשויות מבנים במתחם מטה אונר"א בירושלים המזרחית. ביום 27.1.2026 נותקה אספקת המים למתקני אונר"א במחנה הפליטים שועפאט, ולמחרת נותקה מהם גם אספקת החשמל. צעדים אלה הביאו להפסקת מתן שירותי אונר"א בשכונה (ראו: UNRWA Situation Report #206 on the Humanitarian Crisis in the Gaza Strip and the Occupied West Bank, including East Jerusalem (28.01.2026)).

25. על רקע הצורך להיערך להפסקת פעילותה של אונר"א, ולהבטיח את רציפות השירותים החיוניים שסיפקה לתושבים במהלך עשרות שנים, הטילה הממשלה ביום 5.6.2024 את האחריות למציאת פתרונות חלופיים לשירותים אלה על משרד ירושלים (החלטת ממשלה 1839). בתוכנית העבודה של משרד ירושלים לשנת 2025 הוגדרה "העמדת פתרונות חלופיים לשירותים הניתנים על ידי אונר"א" כאחד מיעדי הליבה של המשרד לשנה זו. במסגרת זו הוקמו צוותי עבודה משותפים עם עיריית ירושלים ומשרדי הממשלה הרלוונטיים, והועבר תקציב במטרה לגבש חלופות ולהסדיר את ההיערכות להפסקת פעילות אונר"א בעיר.

העתק החלטת הממשלה 1839 מצורף ומסומן ע/1.

העתק עיקרי תוכנית העבודה לשנת 2025 של משרד ירושלים מצורף ומסומן ע/2.

26. ביום 29.1.2025 הודיע משרד ירושלים שהושלמה ההיערכות ל"עידן שאחרי אונר"א בירושלים". השר שעמד אז בראש המשרד, מאיר פרוש, הצהיר, שעם המעבר לשירותים ישראלים יזכו תושבי ירושלים המזרחית "לשירותים איכותיים, רחבים ומתקדמים יותר".

העתק הודעת משרד ירושלים מיום 29.1.2025 מצורף ומסומן ע/3.

27. בהתאם, דאגה עיריית ירושלים לרישום התלמידים שלמדו במוסדות החינוך של אונר"א בבתי ספר אחרים בירושלים, קופות החולים החליפו את מרפאות אונר"א, ובעקבות מכרז לאספקת שירותי תברואה בשכונה נבחר ספק מטעם העירייה שאחראי לפינוי האשפה בה. ואולם, חרף ההצהרות החגיגיות על השלמת ההיערכות, תכניות העבודה והתקציב שהועבר להבטחת רציפות השירותים שסיפקה סוכנות הפליטים של האו"ם, שירותי הביוב נשכחו מלב ונותרו ללא מענה. זאת למרות ההשלכות הקשות שיש למפגעי הביוב על בריאותם ורווחתם של תושבי השכונה, והסכנה לבריאות כלל הציבור הגלומה בחלחול מי שפכים למערכת המים.

28. פעם אחר פעם פנו התושבים לעיריית ירושלים ולחברת הגיחון בדרישה שייכנסו בנעלי אונר"א גם בתחום זה, אך ללא הועיל. מפגעי הביוב הקשים נותרו בעינם.

תשתית הביוב הקורסת והשפעתה על התושבים

29. מערכת הביוב במחנה הפליטים שועפאט ישנה ורעועה. תשתיות הביוב בשכונה הוקמו על ידי אונר"א בשנות השמונים, והיא זו שדאגה לתחזוקתן ולטיפול שוטף בתקלות שנתגלו בה חדשות לבקרים, לרבות שאיבת ביוב, פתיחת סתימות, טיפול בבורות ביוב ומתן מענה למפגעי תברואה.

העתק תמונת מצב של אונר"א על מחנה פליטים שועפאט (מרץ 2015) מצורף ומסומן ע/4.

30. על רקע הגידול הניכר באוכלוסיית המחנה, נדרשו עבודות לשיקומה ולהרחבתה של מערכת הביוב. בשנת 2016 החלה אונר"א, במימון קרן OPEC לפיתוח בינלאומי (OPEC Fund for International Development) בביצוע פרויקט לשדרוג מערכות הביוב וניקוז מי הגשמים במחנה. בשלב הראשון הונחו למעלה מ-2,900 מטרים של קווי ביוב ו-630 מטרים של קווי ניקוז, אולם היקף השיקום של המערכות נותר מוגבל: לפי נתוני הקרן, עם השלמת שלב זה חוברו לרשתות הביוב ששוקמו כ-20% בלבד ממשקי הבית במחנה (ראו: OPEC Fund for International Development: [Shu'fat Camp Infrastructure Improvement in East Jerusalem](#))

31. לדברי חברי ועד התושבים, בהם העותרים 3 ו-4 (תצהיריהם מצורפים לעתירה), השיקום שהתבצע היה חלקי ולא סיפק את צרכי האוכלוסייה. אף שלאורך השנים ועד להפסקת פעילותה המשיכה אונר"א לתחזק את מערכת הביוב ולטפל בתקלות במקטעים שונים שלה, לא התבצע תיקון תשתיות יסודי. גם היום נדרש פתרון תשתיתי כולל, שיקדם את מערכת הביוב לסטנדרט הנוהג בישראל, ויביא להפעלתה התקינה.

32. מסקירות ובדיקות שמבצע ועד התושבים במחנה עולה, שיש צורך דחוף ומיידי בשיקום ושיפוץ של חלק ניכר מצנרת הביוב ובחידוש מקטעים נוספים שלה. אף פתחי הביוב דורשים טיפול. עשרות פתחי ביוב מותקנים במחנה, חלקם פתוחים ומהווים סכנה לתושבים העוברים בסמוך להם. הזמן והשחיקה נתנו אותותיהם גם בתעלות ניקוז מי הגשם. להערכת הוועד כמחציתן זקוק לשיפוץ.

33. לתשתיתה הרעועה של מערכת הביוב יש השלכות קשות, יומיומיות, על תושבי השכונה הצפופה. סתימות ותקלות תדירות בצנרת גורמות לגלישת שפכים אל הרחובות ולסביבת בתי

המגורים, שלוליות ביוב נקוות ברחובות והריחות הקשים הנלווים לכך מתפשטים ברחבי השכונה. בורות ביוב נותרו פתוחים, והתושבים מאלתרים פתרונות לחסימתם. בסמוך למוקדים שבהם מתרחשות גלישות ביוב תועדו שקיעות קרקע וקריסות של חלקים מן הכביש, באופן היוצר מפגע נוסף המקשה על תנועת התושבים במרחב השכונתי.

34. בשל התעלמותן של חברת הגיחון והעירייה מפניות התושבים שדרשו מהן למלא את חובותיהם החוקיות – לטפל במערכת הביוב הכושלת ולמנוע מפגעים בשטחים ציבוריים – ונוכח סירובן להעניק את השירותים החיוניים הנדרשים, נאלצים התושבים לשאת בעצמם בעלויות הכרוכות בהעסקת גורמים פרטיים שישאבו את הביוב הגואה על גדותיו, יפתחו סתימות ויטפלו בצנרת. לצורך כך, מגייס ועד השכונה כסף מהתושבים. הסכומים הנדרשים עשויים להגיע לאלפי שקלים בחודש. במקרים רבים נאלצים התושבים לבצע את עבודות התיקון בעצמם, באמצעים העומדים לרשותם.

35. העותרת 1, אם לילד על הרצף האוטוטיטי שסובל מרגישות מוגברת לריחות, מעידה שהחשיפה לריחות החריפים העולים ממפגעי הביוב מעוררת אצלו תגובות קשות ותחושת מחנק, בעיניים הוא מסרב לעבור בחלקי השכונה, שבהם ניכרים בעוצמה מפגעי הביוב:

"הביוב זורם ברחובות שאנחנו הולכים בהם כל יום. הריח כאן מאוד קשה, הוא חודר לבתים ונדבק לבגדים. כשהילד חוזר הביתה אחרי שעבר ברחוב שמוצף במי ביוב הנעליים שלו רטובות והריח נשאר עליו ועל הבגדים שלו. הוא רגיש לריחות וסובל מזה מאוד, לכן הוא מסרב לעבור ברחובות עם שלוליות ביוב. בגלל שיש לו בעיה מבנית בקונכיות האף, בעיה שצחנה מחריפה אותה, הוא מקבל טיפול בסטרואידים ונאמר לי להימנע מחשיפתו למפגעי ריח, אבל זה בלתי אפשרי. הם בכל מקום. אחי גר בקומת קרקע. באחת ההצפות התרומם מכסה הביוב והשפכים נכנסו ישר לתוך הבית שלו. אני עצמי החלקתי בגלל ביוב שזרם על הכביש. נחבלתי, וכל הבגדים שלי התמלאו במי ביוב. הריח הנורא הזה נדבק להכל, מחוץ לבית ובתוכו".

36. העותר 3, ש"ע, חבר ועד השכונה, מעיד:

"הריח של הביוב ברחובות בלתי נסבל. חולדות וג'וקים בוקעים מהבורות הפתוחים. מפגעי הביוב פוגעים בכל תושבי המחנה, אבל מי שסובלים יותר מכולם הם ילדים, קשישים, אנשים עם בעיות במערכת הנשימה, נשים הרות ואנשים עם מוגבלויות. גלישות שפכים והפגיעה בתשתית הביוב הובילו לשקיעתם ולקריסתם של מקטעי כבישים ורחובות המקשים על תנועה, ברגל וברכב, פוגעים ביכולתם של התושבים לנוע בבטחה במרחב מגוריהם ומכבידים במיוחד על מי שנזקקים לסיוע או לאמצעי ניידות. מעבר ברחובות עם עגלת תינוקות הפך למסע מכשולים."

37. להלן מספר צילומים, להמחשה:

הסכנה הבריאותית הגלומה בקריסת הביוב לתושבי השכונה ולציבור כולו

38. מי ביוב מהווים מפגע תברואתי חמור בשל האפשרות שהם עלולים להכיל ריכוזים גבוהים של מיקרואורגניזמים שמקורם בהפרשות אדם, ובהם חיידקים, נגיפים וטפילים מחוללי מחלות. ארגון הבריאות העולמי קובע, שזיהום צואתי הוא הסיכון המיקרוביאלי המרכזי לבטיחות מי שתייה, וכי תברואה לקויה וחשיפה למים המזוהמים בהפרשות אדם קשורות להעברת מחלות מעיים ומחלות מדבקות בהן כולרה, דיזנטריה, טיפוס הבטן ופוליו (World Health Organization, "Guidelines for Drinking-Water Quality: Fourth Edition Incorporating the First, Second and Third Addenda" (2026); World Health Organization, *Guidelines on Sanitation and Health* (2018); World Health Organization, [Drinking-Water](#) (13.9.2023), (Organization,

39. כאשר מי ביוב זורמים או נקווים לאורך זמן ברחובות ובסמוך לבתי מגורים, הסיכון אינו מוגבל למגע ישיר עם השפכים. חומר צואתי יכול לעבור באמצעות מגע בידיים ובמשטחים מזוהמים ומהם לפה, ובאמצעות מזון ומים שזוהמו. הסיכון משמעותי במיוחד במקום צפוף שבו המפגע מצוי במרחב המגורים שהמעבר בהם יומיומי. כזה הוא המצב בשכונה (ראו: WHO, *Guidelines on Sanitation and Health* (2018); WHO, *Guidelines for Drinking-water Quality* (2026).

40. סיכון נוסף, ונפרד, נוצר כאשר מערכת ביוב פגומה מצויה בסמיכות לצנרת מי שתייה. דליפה מצינור ביוב אינה גורמת כשלעצמה בהכרח לזיהום מי השתייה; לשם כך נדרש מסלול המאפשר למזוהמים להגיע אל מערכת המים. הספרות המקצועית מתארת אפשרות לחדירת מים מזוהמים לצנרת מי השתייה כאשר קיימים בה סדקים, שברים, חיבורים לקויים או פתחים אחרים ובמערכת נוצרים תנאי לחץ המאפשרים זאת (Marie-Claude Besner, Michèle Prévost & Stig Regli, "[Assessing the Public Health Risk of Microbial Intrusion Events in Distribution Systems: Conceptual Model, Available Data, and](#)

[Challenges](#),” 45(3) **Water Research** 961–979 (2011); Michael Odhiambo, Victor Viñas, Ekaterina Sokolova & Thomas J.R. Pettersson, “[Health Risks Due to Intrusion into the Drinking Water Distribution Network: Hydraulic Modelling and Quantitative Microbial Risk Assessment](#),” 9 **Environmental Science: Water (Research & Technology)** 1701-17016 (2023).

41. גם המרכז האמריקאי לבקרת מחלות ומניעתן (CDC) מצביע על גלישת מי ביוב כאחד המקורות האפשריים לזיהום מי ברז, ומבהיר כי סדקים בצנרת ובעיות נוספות בתשתית מגבירים את הסיכון לחדירת מזהמים למי השתייה (ראו: Drinking Water: What Causes Tap Water Contamination CDC (31.07.2024)).

42. משמעותו הדברים היא שדליפת ביוב מקומית עשויה, בתנאים המתאימים, ליצור סיכון שאינו מוגבל לנקודת הדליפה עצמה. לאחר חדירת מזהם לרשת מי השתייה, המים זורמים לאורך הצינורות בהתאם למבנה המערכת, לכיווני הזרימה ולתנאי הלחץ, והזיהום עשוי להגיע גם לצרכנים מרוחקים. היקף ההתפשטות תלוי, בין היתר, במבנה רשת המים, בקצב ובכיוון הזרימה, במשך אירוע הזיהום, בריכוז המזהמים וביעילות החיטוי. ללא ניטור המים ובדיקות הנדסיות לא ניתן לקבוע מהו טווח ההשפעה של דליפת הביוב במחנה הפליטים שועפאט (ראו לעיל: Besner et al.; Odhiambo et al.).

43. מסלול זיהום אפשרי נוסף הוא חלחול שפכים דרך הקרקע אל מי התהום. מערכות ביוב דולפות ומקורות שפכים אחרים עלולים לשחרר לקרקע חומר אורגני, חומרי הזנה ומיקרואורגניזמים ממקור צואתי. במסלע סדוק וקרסטי עשויים מים ומזהמים לנוע בתת-הקרקע בנתיבי זרימה מועדפים, ולכן השפעת הזיהום עלולה לחרוג מסביבתה המיידית של נקודת הדליפה (N. Dvory et al., “Modeling Sewage Leakage and Transport in a Carbonate Aquifer (Using Carbamazepine as an Indicator,” 128 **Water Research** 157–170 (2018)).

44. הסיכון שזיהום שמקורו בשפכים יחדור למערכת מי שתייה אינו תיאורטי בלבד. בשנות השמונים תועדה בצפון ישראל התפרצות שילגוזיס – מחלת מעיים זיהומית הנגרמת מחיידקי *Shigella* לאחר זיהום מערכת אספקת מים עירונית. דווח על יותר מ-8,000 מקרי תחלואה, והחקירה האפידמיולוגית קשרה את האירוע לזיהום מקור המים בשפכים (N. Egoz et al., “An Outbreak of Shigella sonnei Infection Due to Contamination of a Municipal (Water Supply in Northern Israel” 22 **Journal of Infection** 87–93 (1991)).

45. גם חדירת מזהמים שמקורם בשפכים למי התהום ותנועתם בתת-הקרקע תועדו בישראל. מחקר שעסק בדליפת ביוב ובתנועת מזהמים באקוויפר קרבונטי עקב אחר קרבמזפין – חומר תרופתי המצוי בשפכים ומשמש סמן לזיהום שמקורו בהם – מצא עדויות למעברו דרך אזור בלתי רווי בעומק של כ-100 מטרים ולהמשך הסעתו למרחק של מאות מטרים במורד כיוון הזרימה. המחקר ממחיש כי באקוויפר קרבונטי מזהמים שמקורם בשפכים אינם נותרים בהכרח בסביבתה המיידית של נקודת הדליפה (Dvory et al. לעיל, בעמ' 157-170).

46. עם זאת, עצם קיומן של דליפות ביוב במחנה הפליטים שועפאט אינו מלמד בהכרח על חדירת שפכים למי התהום או על זיהום מי שתייה; קביעה כזו מחייבת, בין היתר, דגימות מים וניטורם (ראו: Gyimah et al., WHO, *Guidelines for Drinking-water Quality* (2026)).

“Effluents from Septic Systems and Impact on Groundwater Quality,” 2024. למיטב ידיעת העותרים, איש אינו טורח לבצעם במחנה.

הפניות למשיבים עובר להגשת העתירה

47. בעקבות הפסקת פעילות אונר"א בשכונה פנו תושביה פעמים רבות לעיריית ירושלים ולחברת הגיחון, והתריעו על תקלות חוזרות ונשנות במערכת הביוב ועל מפגעי התברואה הנגרמים בעטיין. התושבים ביקשו שהן יפעלו לתיקון התקלות, לטיפול במפגעים ולתחזוקת המערכת, אך לשווא. המפגעים נותרו ללא טיפול.

48. בשל כך, ביום 8.7.2026 פנתה אף העותרת 6, האגודה לזכויות האזרח בישראל, למשיבים 1, 3 ו-4 בדרישה לספק שירותי ביוב לאלתר לתושבי השכונה. העתק מן הפנייה נשלח גם למנכ"ל משרד ירושלים. הפנייה תיארה את מצב הביוב בשכונה, את התקלות הרבות במערכת הביוב, את הסכנות הבריאותיות הגלומות בכך, ועמדה על חובת המשיבים לספק שירותי ביוב בה. עוד הובהר בפנייה שחברת הגיחון, המשיבה 3, מספקת שירותי מים וביוב לשכונות הסמוכות למחנה מעבר לגדר ההפרדה ולמחסום שועפאט – ראס ח'מיס, ראס שחאדה ודאחיית א-סלאם – ושהיא אף מספקת מים למחנה הפליטים עצמו.

העתק הפנייה למשיבים מיום 8.7.2026 מצורף ומסומן ע/5.

49. ביום 28.7.2026 התקבלה תשובת היועץ המשפטי לרשות המים, עו"ד אבי סלונים. עו"ד סלונים כתב, כי השירותים המסופקים לשכונות אלה על ידי תאגיד הגיחון אינם מתבצעים תמורת תשלום, שחובת הספקת שירותי ביוב כרוכה בחובה "לשלם דמי הקמה" ולבצע "הסדרה סטטוטורית של הבנייה", שדבר מאלה אינו מתקיים בתחום מחנה הפליטים, וכי מהפנייה "לא עולה נכונות לשלם עבור שירותים אלה בעתיד". עו"ד סלונים דחה את טענות העותרים, וכתב כי בהעדר "הסדרה סטטוטורית ותשלום דמי הקמה אין מדובר בהפרת חובות הגיחון לספק שירותים לכלל הצרכנים בתחומי". המענה נחתם בכך שהפנייה הועברה למל"ל, "אשר מונה על ידי הממשלה לטפל בכלל הסוגיות הנוגעות ליישום הוראות החקיקה בעניינה של אונר"א", וכי רשות המים תפעל על פי הנחיותיו. הנחיות כאלה, ככל הנראה, לא התקבלו עד היום.

העתק מענה רשות המים מיום 28.7.2026 מצורף ומסומן ע/6.

50. עיריית ירושלים וחברת הגיחון לא השיבו לפנייה.

מכאן העתירה.

הטיעון המשפטי

51. הימנעות המשיבים מהסדרת שירותי הביוב ומסילוק מפגעים, תברואתיים ואחרים, מהמרחב הציבורי, סותרת את חובותיהם החוקיות של הגיחון, העירייה ורשות המים, ופוגעת פגיעה מתמשכת וקשה בזכויות תושבי השכונה לבריאות, לשוויון, לתנאי מחיה נאותים ולכבוד. היא אף חותרת תחת עיקרון טובת הילד, עקרון על במשפט בישראל. הותרת אלפי בני אדם ללא מערכת ביוב מתפקדת שעה ששפכים זורמים ברחובות ונקווים בקרבת בתי מגורים, וצחנה

מתפשטת לכל עבר, לוקה אף בחוסר סבירות קיצוני. תשובתה של רשות המיס, אליה יתייחסו העותרים בפירוט, מתעלמת מכך במפגיע.

חובת המשיבים להקים מערכות ביוב, לתחזוקן, לסלק מפגעים ולפקח על מתן השירותים

52. הפסקת פעילותה של אונר"א במחנה הפליטים שועפאט לא יצרה חלל נורמטיבי. השכונה מצויה בתחומה המוניציפלי של ירושלים, תושביה הם אזרחים ותושבי קבע ישראלים, והדין הישראלי מטיל על המשיבים חובות משלימות: על חברת הגיחון לספק שירותי ביוב לצרכנים בתחומה; רשות המיס מופקדת על הסדרת פעילותה של הגיחון ועל הפיקוח עליה; על עיריית ירושלים מוטלת החובה לשמור על התברואה בעיר ועל בריאות הציבור בה, ומחובתה להסיר מפגעים במרחב העירוני; ומשרד ירושלים הופקד, מכוח החלטת הממשלה 1839, על גיבוס חלופות לשירותים שסיפקה אונר"א בעיר.

53. חוק תאגידי מים וביוב נועד להבטיח רמת שירות, איכות ואמינות נאותות בלא הפליה בתחום שירותי המיס והביוב (סעיף 1(ב) לחוק). "שירותי ביוב" כוללים איסוף שפכים, הולכתם, טיהורם וסילוקם באמצעות מערכת ביוב או באמצעי אחר. על התאגיד מוטלים תפקידי הקמת מערכות מים וביוב, הפעלתן ותחזוקתן (סעיף 23 לחוק); מניעת זיהום מקורות מים ומניעת מפגעים בריאותיים וסביבתיים; הקמת מתקנים; וביצוע פעולות ניטור שפכים ועשיית פעולות נוספות נדרשות למתן השירותים (סעיף 34 לחוק). זוהי חובה אקטיבית.

54. רשות המיס והביוב, הרגולטור של משק המיס והביוב, היא רשות פיקוח ממשלתית, שמטרתה להבטיח שמתן שירותי המיס והביוב שמספקים תאגידי המיס והביוב "יהיה ברמות שירות, איכות ואמינות נאותות, ובמחירים סבירים" (סעיף 80 לחוק תאגידי מים וביוב). סעיף 99 לחוק תאגידי מים וביוב מסמיך את הרשות לקבוע את אמות המידה לשירותים שעל התאגידים לספק בהתאם לקריטריונים אלה, וסעיף 108 לו מסדיר את בירורן של תלונות צרכנים על תאגידי המיס והביוב. סעיפים 115-116 לאותו חוק מקנים לרשות כלי פיקוח ואכיפה, מקום שבו תאגיד אינו ממלא את חובותיו או שבהתנהלותו נמצאו ליקויים. בית המשפט תיאר את רשות המיס כגוף המרכז בידיו את סמכויות ההסדרה, הפיקוח והבקרה על משק המיס והביוב (ע"א 9535/06 אבו מסאעד נ' נציב המיס, פסקה 34 (5.6.2011) (להלן: עניין אבו מסאעד); בג"ץ 2880/15 חברת מי אביבים (2010) בע"מ נ' הרשות הממשלתית למים ולביוב, פסקאות 2-9 לפסק דינה של השופטת ברק-ארז (28.6.2018) (להלן: עניין מי אביבים)).

55. אף עיריית ירושלים אינה רשאית למשוך ידיה ממערכת הביוב הקורסת וממפגעי הביוב והתברואה הקשים בשכונת המחנה, זאת חרף הרפורמה במשק המיס והביוב שהתבצעה בשנת 2010, שהעבירה את האחריות לאספקת שירותי ביוב מהרשויות המקומיות לתאגידי המיס והביוב (לעניין השינוי המבני במשק המיס והביוב, במסגרתו הוקמה אף רשות המיס והביוב ראו: בג"ץ 1195/10 מרכז השלטון המקומי נ' רשות המיס והביוב, פסקה ד' לפסק דינו של המשנה לנשיא רובינשטיין (13.11.2014) (להלן: עניין מרכז השלטון המקומי)). המחוקק הטיל על העירייה חובות עצמאיות בתחום. סעיף 242 לפקודת העיריות מחייב אותה לנקוט אמצעים לשמירת בריאות הציבור, להסרת מטרדים ולמניעתם, לפינוי סחי ולמניעת הצטברות, ולהסרת מטרדים שמקורם בבורות שופכים ובנקזים. חובות אלה חלות על טיפול במפגעים

במרחב הציבורי המסכנים את בריאות הציבור, גם כאשר מקורם במערכת המצויה באחריות תאגיד המים.

56. כבר נפסק, שהעברת האחריות לאספקת שירותי מים וביוב לתאגיד אינה פוטרת רשות מקומית מאחריותה למכשול שנוצר במרחב הציבורי עקב מפגעי ביוב. חלוקת האחריות בינה לבין התאגיד אינה מאיינת את חובות העירייה כלפי המשתמשים ברחוב (רע"א 4082/21 **עיריית אום אל פחם נ' מגדל חברה לביטוח בע"מ**, פסקה 7 (8.7.2021) (להלן: **עניין אום אל פחם**)). עניינו, כאמור בחלק העובדתי לעתירה, אינו נקודתי. מדובר בגלישות ודליפות חוזרות של שפכים, בבורות ביוב פתוחים, בתקלות במערכת הביוב ובמפגע תברואתי מתמשך. למצער, על העירייה להסיר את המפגעים שבמרחב הציבורי ולתאם עם הגיחון פתרון סדור לכך.

57. חובתה של העירייה אינה מתמצה בטיפול במפגעים. בע"א 73/86 **לוי נ' עיריית בני-ברק**, פ"ד מג(3) 343 (1989) נקבע, כי "תקלה חוזרת ונשנית לאורך תקופה של שנים מצביעה על צורך בטיפול יסודי, שאינו יכול לבוא על תיקונו על-ידי פתרונות ארעיים ושטחיים, מזמן לזמן" (פסקה 7 לפסק הדין). חיזוק לפסיקה זו מצוי בבג"ץ 4726/20 **אזרחים למען הסביבה נ' השרה להגנת הסביבה** (30.10.2024). דעת הרוב קבעה שם, שהאחריות הישירה להסרת מפגעי פסולת מוטלת על הרשות המקומית, וכי הימנעות מוחלטת מהפעלת סמכויות אינה יכולה לחסות תחת טענה בדבר סדרי עדיפויות או משאבים חסרים. עוד הודגש שם, כי "אילוץ תקציבי" אינם קולב שניתן לתלות עליו אי עשייה. באותו מקרה הורה בית המשפט לרשות המקומית לגבש תכנית קונקרטית ולבצעה בתוך מועדים קצובים (פסקאות 35-36 ו-42 לפסק דינו של השופט שטיין). הדברים נכונים ביתר שאת למפגעי שפכים גולמיים במרחב מגורים.

58. אף המדינה עצמה הציגה את האחריות לתברואה בירושלים כעניין המצוי בידי העירייה. בתגובתה לעתירה בבג"ץ 41922-01-25 **עלקם נ' הכנסת** (29.1.2026), שעסקה בהפסקת פעילותה של אונר"א בישראל ובשטחים, נקבע כך: "בכל הנוגע לתחום הניקיון והתברואה במזרח ירושלים, כבכל חלקי העיר ירושלים, תחום זה מצוי תחת אחריותה של עיריית ירושלים המטפלת בנושא זה" (סעיף 76 לתגובה מיום 29.1.2025 (להלן: **תגובת המדינה בעניין עלקם**)). המדינה אינה רשאית להציג את העירייה ככתובת מוסמכת כאשר היא מבקשת להגן על הפסקת פעילות אונר"א בישראל, ובה בעת להשלים עם מצב שבו מפגעי הביוב בשכונה שבשטחה המוניציפלי נותרים ללא כתובת עירונית לאחר הפסקת פעילותה.

59. משרד ירושלים חטא לחובתו לספק מענים לכלל השירותים שסיפקה אונר"א בשכונות ירושלים המזרחית. החלטת הממשלה 1839 הטילה על משרד זה לפעול במסגרת החלטה 880 ("צמצום פערים חברתיים וכלכליים במזרח ירושלים" (20.8.2023)), יעדיה, מנגנוני היישום שלה ותקציביה, למתן מענים חלופיים לשירותים שסיפקה אונר"א, "לרבות בתחום הבריאות ובתחום החינוך". ניסוח זה אינו מגביל את אחריות המשרד לתחומים אלה בלבד. על המשרד הוטלה משימה רחבה של העמדת חלופות לכלל השירותים שסיפקה סוכנות הפליטים של האו"ם. אף בתכנית העבודה של המשרד לשנת 2025 נכלל יעד מפורש של "העמדת פתרונות חלופיים לשירותים הניתנים על ידי אונר"א", וגם **בתגובת המדינה בעניין עלקם** תוארה עבודת מטה שנערכה במשרד לשם כך (שם, סעיפים 34-35, 62-63). בהעדרם של שירותי ביוב בשכונה, הצהרתו של המשרד מיום 29.1.2025, לפיה המשימה הושלמה, חוטאת לאמת.

חובות הרשויות לתושבים אינן נבלמות בגדר ההפרדה

60. הקמת גדר ההפרדה ומחסום שועפאט לא גרעו מסמכויות הרשויות ומחובותיהן כלפי התושבים שנתקעו מצדם המזרחי. בפסקי הדין שתקפו את תוואי הגדר באזור הודגשה התחייבות המדינה לשמור על מרקם חייהם התקין של התושבים (עניין **אלראם ועניין ראס ח'מיס**). התחייבות זו אינה מתיישבת עם הזנחת שירותי הביוב בשכונה. לא ניתן להסכין עם מצב שבו החסם הפיזי הופך, הלכה למעשה, לקו הגבול לאספקת שירותים חיוניים לתושבים (ראו והשוו: עת"ם (מינהליים י-ם) 27276-07-15 **זגייר נ' עיריית ירושלים**, פסקה 22 (1.11.2015)).

61. דומה, כי כמעט מיותר להדגיש, שהרשות המקומית ותאגיד המים והביוב, הממלא תפקיד ציבורי, כפופים אף לעקרונות השוויון ואיסור על הפליה. הגיחון והעירייה אינן רשאיות להדיר מתחומי סמכותן קבוצת אוכלוסייה מסוימת, תושבי שכונה קונקרטיית, אף אם הם פלסטינים שמצאו עצמם, שלא בטובתם ובניגוד לרצונם, מעבר לגדר ההפרדה (ראו והשוו: בג"ץ 5373/08 **אבו לבדה נ' שרת החינוך**, פסקאות 29-32 (6.2.2011) (להלן: **עניין אבו לבדה**)).

הזכויות הנפגעות וחובות הרשויות להפעיל את סמכויותיהן

62. בעבוע שפכים גולמיים ברחובות, קריסת בורות ביוב והישנותם של מפגעים תברואתיים פוגעים בבריאותם, בגופם ובכבודם של התושבים וביכולתם לקיים תנאי מחייה בסיסיים. הם חותרים אף תחת עקרון טובת הילד. ההגנה החוקתית על כבוד האדם נפרסת אף על תנאי הקיום החומריים המינימליים המאפשרים לאדם לחיות בחברה כאדם, ובכלל זה על קיומם של תנאי תברואה נסבלים (בג"ץ 366/03 **עמותת מחויבות לשלום וצדק חברתי נ' שר האוצר**, פ"ד ס(3) 464, פסקה 15 לפסק דינו של הנשיא ברק (2005)).

63. היבטיה הגרעיניים של הזכות לבריאות מוגנים באמצעות הזכויות החוקתיות לחיים, לשלמות הגוף ולכבוד. חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו אינו מסתפק באיסור לפגוע בחייו, בגופו או בכבודו של אדם. הוא מטיל חובה פוזיטיבית להגן עליהם (סעיפים 2 ו-4 לחוק היסוד). מחדלם של המשיבים לדאוג למערכת הביוב ולמפגעה בשכונה, החושף אוכלוסייה גדולה לסכנות תברואתיות, סותר את חובתם להפעיל את הסמכויות הנדרשות להגנה על זכויות חוקתיות (בג"ץ 3071/05 **לזון נ' ממשלת ישראל**, פ"ד סג(1) 1 (2008)).

64. חשיפה מתמשכת לשפכים ולמזהמים מסכנת את בריאות התושבים, מונעת שימוש בטוח ברחובות ובשטחים ציבוריים ומעכירה את חיי היומיום בבתים ובסביבתם. היא שוללת מהתושבים תנאי מחייה בסיסיים ומחייבת אותם לשאת בעצמם בעלויות הטיפול במערכת הביוב. בכך נפגעות גם האוטונומיה האישית של התושבים ויכולתם לנהל את חייהם בסביבה בטוחה וראויה.

65. פגיעה קשה וממושכת בזכויות יסוד מטילה על הרשויות לבחון את הסיכונים הכרוכים בה, לשקול את מלוא החלופות האפשריות למתן פתרון ולנמק מדוע האמצעי שבחרו בו מידתי. קביעה זו רחוקה שנות אור ממצאות חייהם של תושבי המחנה. תשובת רשות המים, אשר תידון בהמשך, לא הציגה ולו ברמז כל ראייה לכך שהתבצעה בענייננו הערכת סיכון, שנבחנו עוצמת הפגיעה והיקפה או שנבחנו פתרונות כלשהם. למעשה, רשות המים התנערה מחובותיה

כליל ופטרה אף את הגיחון ממילוי תפקידיו שבדין. אלא שחובת הרשויות היא להפעיל שיקול דעת ולהגן על זכויות התושבים (דפנה ברק-ארז **משפט מינהלי כרך א** 2016-2015 (2010)).

66. ההתנערות המשיבים מאחריותם פוגעת גם בזכות לשוויון. כאמור, רשות מקומית ותאגיד מים וביוב הממלאים תפקיד ציבורי חייבים להקצות משאבים ולספק שירותים על יסוד שיקולים ענייניים ושוויוניים. הפליית תושבי השכונה פוגעת הן בשוויון והן בכבוד האדם (עניין **אבו לבדה**; בג"ץ 11163/03 **ועדת המעקב העליונה לענייני הערבים בישראל נ' ראש ממשלת ישראל**, פ"ד סא(1) 1, פסקאות 13-15 לפסק דינו של הנשיא ברק (2006)).

67. הפגיעה בקטינים, שנאלצים לצעוד, ללמוד ולשחק ברחובות מוכי ביוב קשה במיוחד. כבר נפסק, כי בכל החלטה מנהלית המשפיעה על ילדים יש להעניק לטובתם משקל ראשון במעלה ולהתחשב בגילם הצעיר, בפגיעותם המיוחדת ובזכותם להתפתחות, לבריאות ולרמת חיים תקינה. התנהלות המשיבים, וחשיפתם של קטינים למפגעים תברואתיים, אינם מתיישבים עם חובות אלה (ע"א 2266/93 **פלוני נ' פלוני**, פ"ד מט(1) 221, 250-251 (1995); (סעיפים 3(1), 6, 24 ו-27 לאמנת האו"ם בדבר זכויות הילד, שישראל צד לה).

טענות רשות המים לסירוב להפעלת סמכויותיה והפרכתן

68. מה טעם נתנה המשיבה 1, רשות המים והביוב, לסירובה להורות לחברת הגיחון להקים מערכת ביוב או לתחזק את המערכת הקיימת בשכונת מחנה הפליטים שועפאט? במענה רשות המים לעותרים מיום 28.7.2026, בו נדחו הטענות בדבר אחריות הגיחון לספק שירותי ביוב בשכונה וחובת הרשות לוודא שכך יקרה, כרכה הרשות בערבויה נושאים שונים. לטענתה, "חובת הספקת שירותי ביוב שלובה עם החובה לשלם דמי הקמה, לבצע הסדרה סטטוטורית של הבנייה ולשלם עבור השירותים", דבר שאינו מתקיים, לדבריה, במחנה פליטים שועפאט (נספח 6/ע).

69. אלא שהקמתה ותחזוקתה של מערכת ביוב ציבורית שונה מחיבורו של נכס מסוים אליה; לא ניתן לייחס לתושבים סירוב לשלם בעד שירות שלא הוסדר; דמי הקמה הם מנגנון מימון ולא פטור מהפעלת סמכות; והסדרה סטטוטורית של הבנייה אינה תנאי לטיפול במפגעי ביוב. דומה שיש להזכיר: הסעד המתבקש בעתירה אינו לחייב את הגיחון לחבר ללא תנאי כל מבנה ודירה בשכונה למערכת הביוב. עניינו בחובת המשיבים לפעול ולוודא שבשכונה המצויה בתחומה המוניציפלי של ירושלים תפעל מערכת ביוב ציבורית תקינה, לאחר שהגורם שסיפק בה את שירותי הביוב בפועל אולץ לחדול מכך, ובדרישה לטיפול במפגעי ביוב ותברואה במרחב הציבורי.

70. נבחן את טענות הרשות כסדרן. מאחר ועיקר המחלוקת הקונקרטית בתחום תשתיות המים והביוב, ובכלל זה מחלוקת בדבר סיווגה של תשתית, תחזוקתה וחלוקת האחריות בין הרשות המקומית לבין תאגיד המים והביוב נדונו בערכאות נמוכות, יפנו העותרים גם לפסיקתן.

א. הקמתה ותחזוקתה של מערכת ביוב ציבורית שונה מחיבור נכס פרטי למערכת

71. במענה מטעמה, כשלה רשות המים לערוך הבחנה נדרשת בין אחריותו הציבורית של תאגיד המים והביוב להקים, להפעיל ולתחזק מערכת ביוב בתחומו, לאסוף את השפכים ולסלקם ולמנוע מפגעים תברואתיים וסביבתיים; לבין התנאים שבהתקיימם יחובר נכס מסוים לאותה

מערכת. מדובר במישורים שונים. הראשון עוסק בתשתית ביוב ציבורית ובהפעלת סמכויות וחובות סטטוטוריות; השני הוא מישור פרטני, העוסק בנכס מסוים, בבעליו, בחיבור שבין מתקניו הפרטיים לבין המערכת הציבורית ובחובים הנוגעים לאותו נכס (סעיפים 1(א), 2, 23(א) ו-33 לחוק תאגידי מים וביוב).

72. סעיף 23(א) לחוק תאגידי מים וביוב מקנה לתאגיד את הסמכות והחובה להקים מערכות מים וביוב בשטח שעליו הוא מופקד, להפעילן ולתחזקן, ולנקוט בפעולות הדרושות למניעת זיהום המים ומפגעים בריאותיים וסביבתיים. חובה זו אינה מתחילה ונגמרת בצורת פרטית של בית מסוים. היא עוסקת בקיומה ובתפקודה של מערכת ביוב ציבורית המאפשרת את איסוף שפכי האזור, הולכתם וסילוקם באופן רציף ובטוח. חיבורו של נכס מסוים למערכת הוא פעולה מובחנת, שמתבצעת לאחר שהוקמה מערכת שאליה ניתן להתחבר או במקביל להקמתה. במסגרת זו ניתן אכן לבחון את התנאים לחיבור שיחולו על אותו נכס, את התאמת מתקניו ואת החובים שניתן להשית עליו. אולם אין זהות בין השניים, ולא ניתן להשליך מהתנאים החלים על חיבור פרטני לחובה להקים או לתחזק את המערכת הציבורית עצמה.

73. הבחנה זו מעוגנת בכללי תאגידי מים וביוב (דמי הקמה למערכות מים ולמערכות ביוב), התשע"ה-2015 (להלן: **כללי דמי הקמה**). אלה מבחינים במפורש בין הקמת מערכת ציבורית לבין ביצוע החיבור אליה. סעיף 9(א)(2) לכללים מתייחס למצב שבו התאגיד הקים מערכת המאפשרת לראשונה חיבורו של נכס, או שהחל בפעולות להקמתה; ואילו סעיף 9(א)(3) מתייחס בנפרד למצב שבו התאגיד כבר חיבר את הנכס למערכת. רשות המים שגתה בפרשנות הדין כאשר התייחסה לשני האירועים כאילו היו פעולה אחת, הכפופה לאותם תנאים.

74. שאלת האחריות לצינור או לחיבור המצוי בחצר פרטית אינה מייתרת את הצורך לבחון את מקור מפגע הביוב, ואת תפקודה של המערכת הציבורית. סיווגו של מקטע מסוים כפרטי עשוי להיות רלוונטי לקביעה מי חייב בתיקונו, אולם כאשר מקור התקלה מצוי במערכת הציבורית, האחריות לתחזוקתה מוטלת על תאגיד המים והביוב, גם אם קיימים ליקויים במערכת הפרטית המחוברת אליה. במקביל, העברת האחריות למערכת הביוב לתאגיד אינה פוטרת את הרשות המקומית מחובותיה לטפל במפגעים המצויים בדרך ציבורית (ע"א (מחוזי חי')-58397-01-22 **עיריית שפרעם נ' אגד חברה לתחבורה בע"מ**, פסקאות 6 ו-12 (14.2.2022); ת"א (שלום י-ם) 46422-07-18 **הראל חברה לביטוח בע"מ נ' הגיחון מפעלי מים וביוב ירושלים בע"מ** (8.5.2023)).

75. גם אם סבורה רשות המים שחלקים מן הצנרת הפרושה במחנה הם פרטיים (במענה מטעמה טענה הרשות שהגיחון מסייעת לתושבים בטיפול בתקלות ביוב "אף שאין זו חובתם לטפל בתשתיות פרטיות"), אין בכך כדי לייתר את הבירור הנדרש. סיווגה המשפטי של תשתית ביוב אינו נקבע באמצעות הכינוי שהוצמד לה במענה מנהלי, והעובדה שמקטע ביוב מסוים הוקם ביוזמה פרטית, או מצוי בתחום מקרקעין פרטיים, אינו מוביל למסקנה שהמערכת כולה פרטית. היה על הרשות לבדוק אם קיימת במחנה מערכת ביוב ציבורית, את היקפה ומצבה; מה מקורם של מפגעי הביוב; כיצד נאספים שפכי השכונה ומסולקים ממנה; ואילו פעולות נדרשות לתיקון המערכת ולמניעת המפגעים התברואתיים הקשים. כפי שהובהר בספרות, אפילו סמכות כדין לסרב לחיבור פרטי –

"... אינה פוטרת (את התאגיד) משיקול דעת, ואינה משחררת אותו מהצורך לבחון את נסיבות המקרה הספציפי; זיהום מקורות מים, פגיעה בטבע וברכוש ומפגעים הנובעים מאי-אספקת השירות עשויים להטות את הכף לטובת האינטרס הציבורי שבמתן השירות" (עפר שפיר, יוגב מינס ומתן מונק תאגיד מים וביוב ב' 920-922, פסקאות 18-17 (2026) (להלן: **תאגיד מים וביוב**)).

ב. דמי הקמה הם מנגנון מימון ולא תנאי מוקדם להפעלת סמכות

76. בתשובתה טענה רשות המים עוד, שתושבי המחנה לא שילמו דמי הקמה, שתשלום כאמור לא התקבל גם מאונר"א, וכי התושבים לא הביעו "נכונות" להירשם כצרכנים ולשלם בעבור השירותים. טענה זו אינה מתיישבת עם המנגנון להטלת דמי הקמה ולדרך גבייתם באמצעות דרישת תשלום, כפי שנקבע בכללי דמי הקמה.

77. דמי הקמה נועדו אכן לממן את הקמתן, פיתוחן ושדרוגן של מערכות מים וביוב. סעיפים 103-101 לחוק תאגיד מים וביוב מסמיכים את מועצת רשות המים לקבוע את התשלומים שייגבו לצורך כך, וכללי דמי ההקמה מסדירים את האירועים המקימים חיוב, את דרך חישובו ואת גבייתו. אולם גביית דמי הקמה מכל בעלי הנכסים בשכונה **מראש** אינה תנאי לעצם תכנון מערכת ביוב, להקמתה או להפעלת הסמכויות הדרושות לשם כך (עניין **מי אביבים**, פסקאות 9, 13-15).

78. סעיף 9 לכללי דמי ההקמה מלמד, שבמצבים הרלוונטיים לענייננו אין הכרח שחיוב בתשלום יקדים את עבודת התשתית. סעיף 9(א)(2) לכללים קובע, כאמור, שאחד האירועים שמקימים חיוב הוא שהתאגיד כבר הקים מערכת המאפשרת את חיבור הנכס לראשונה, או שהחל בפעולות להקמת מערכת כזאת. סדר הדברים שנקבע בכללים עשוי איפה להיות הפוך מזה שאליו כיוונה הרשות: תחילת פעולות להקמת מערכת ביוב או הקמתה, התגבשות חיוב לבעל נכס מסוים, משלוח דרישת תשלום ותשלום במועד שנקבע בה. אין עוגן בדין לטענה לפיה על כלל תושבי האזור לשלם דמי הקמה עוד בטרם החל התאגיד בפעולה כלשהי להקמת התשתית.

79. אף הטענה בדבר נכונותם או אי נכונותם של התושבים לשלם דמי הקמה היא מופרכת. מועד פירעונו של חיוב בדמי הקמה אינו נלמד מהצהרה כללית בדבר נכונות עתידית לשלם. הכללים מחייבים את התאגיד לזהות אירוע המקים חיוב, לחשב את החיוב ביחס לנכס ולשטח הרלוונטיים ולהמציא לבעל הנכס דרישת תשלום בהתאם להוראותיהם. סעיף 14 לכללי דמי הקמה מלמד שהליך גבייה אינו מתחיל בפנייה יזומה של התושבים לתשלום; סעיף 14(א) להם מורה שהחברה היא שתמציא לבעל נכס החייב בדמי הקמה דרישת תשלום; וסעיף 14(ב) מחייב אותה לעשות כן בסמוך להתקיימות אחד התנאים המנויים בסעיף 9. רשות המים לא טענה כי כך נעשה.

80. יתרה מכך. תעריפי דמי ההקמה אינם נקבעים לפי העלות הקונקרטית של הקמת תשתית מים וביוב עבור נכס או שכונה מסוימים. תעריף הבסיס של דמי ההקמה נקבע על יסוד העלות הממוצעת והמשוקללת של הקמתן, פיתוחן ושדרוגן של מערכות המים והביוב בתאגידים השונים, עליו מוחלים מקדמי התאמה הנוגעים למאפייניו של כל תאגיד. הסדר זה משקף תפיסה מערכתית של משק המים והביוב הנשענת על אחדות, שוויון וצדק חלוקתי לצד עקרון העלות הריאלית. עלות השירות אינה נתפרת לכל צרכן בהתאם לעלות הקונקרטית של

אספקתו לו. כך, למשל, תושבים המתגוררים באזורים הרריים מרוחקים אינם משלמים תעריף גבוה יותר רק משום שהולכת המים אליהם כרוכה בעלויות גבוהות יותר. בהתאם, אין יסוד להנחה שהקמת מערכת ביוב ציבורית בשכונה מותנית בכך שבעלי הנכסים בה יממנו מראש, באמצעות דמי ההקמה הנגבים מהם דווקא, את מלוא עלותה של המערכת (עניין **מי אביבים**, פסקאות 13-15, 35-37; עניין **מרכז השלטון המקומי**, פסקאות ל"ה-ל"ו, ס"א-ס"ב).

81. אם כן, הטעות הטמונה במענה הרשות היא בהפיכת מנגנון החיוב והגבייה לפטור מהפעלת הסמכות: במקום לבחון איזו מערכת דרושה, להתחיל בהליכים להקמתה ולפעול במקביל לזיהוי הנכסים, לחישוב החיובים ולגבייתם, הסיקה הרשות מהיעדר גבייה לכאורה בעבר שלא מוטלת על הגיחון חובה בהווה. מסקנה זו אינה מעוגנת בחוק או בכללים.

82. דברים אלה מקבלים משנה תוקף נוכח חובתה של רשות המים להפעיל את סמכויות הפיקוח וההסדרה המסורות לה. קושי במימון, בגבייה או בזיהוי החייבים מחייב בחינה מקצועית וגיבוש פתרון; הוא אינו מתיר לרשות לחדול מפעולה. כבר נפסק, כי "רשות שנתונה בידה סמכות לשקול ולהחליט, הופקדה בידה לא רק זכות להפעיל את הסמכות, אלא גם החובה לשקול את הפעלתה ולהפעילה כשמוצדק הדבר" (בג"ץ 3872/93 **מיטראל בע"מ נ' ראש הממשלה ושר הדתות**, פ"ד מז(5) 485, 497 (1993)). רשות המים, כעולה מתשובתה, לא בחנה דבר.

83. אפילו הייתה קיימת יתרת חוב בדמי הקמה, עניין תיאורטי נוכח העובדה שאלה לא נדרשו, אין בכך כדי לייתר את השאלה שבמוקד העתירה: מי אחראי להקים ולתחזק את מערכת הביוב הציבורית ולטפל במפגעי השפכים במרחב הציבורי. החוק מבחין בין גבייתו של חוב לבין הפסקה או צמצום של שירותי מים וביוב בשל אי תשלומם. סעיף 39(א) לחוק תאגידי מים וביוב מחייב תאגיד לנקוט את האמצעים הדרושים לגביית התשלומים המגיעים לו, אך אוסר עליו להפסיק או לצמצם את השירות בשל היעדר תשלום אלא בהתאם לכללים שנקבעו לפי סעיף 146 לחוק. כללי הניתוק מתירים, בתנאים מוגדרים, ניתוק אספקת מים בשל חוב שוטף בעד אספקת מים או שירותי ביוב; חוב בדמי הקמה אינו נכלל בהם, ואינו נמנה עם החובות שבגינם הותר ניתוק. אי תשלום דמי הקמה אינו פוטר את החייב מתשלומם, אך על התאגיד לגבותם באמצעי הגבייה שנקבעו בדין, ולא באמצעות הפסקת שירותי המים או הביוב (סעיפים 39 ו-146 לחוק תאגידי מים וביוב; כללים 3-6 ו-15 לכללי תאגידי מים וביוב (ניתוק אספקת מים), התשע"ה-2015).

84. כפי שהובהר בספר **תאגידי מים וביוב**:

"הפסקת מתן שירותי ביוב שמשמעה ניתוקו של הביוב הפרטי המותקן בנכס ממערכת סילוק השפכים הציבורית ומניעת הזרמתם של שפכים המופקים מהנכס למערכת זו, תוצאתה – זרימתם של שפכים אלו בלא בקרה מרשות היחיד לרשות הרבים. פעולה זו פוגעת בכלל הציבור ומסבה מפגעי ריח, וחמור מכך, מפגעי זיהום העלולים לפגוע בבריאות הציבור. לפיכך אינטרס הציבור דורש את המשך אספקתם של שירותי ביוב מצד התאגיד אף לסרבני תשלום, אלא אם כן יימצא פתרון להגנה על הציבור מפני תוצאתה האמורה של הפסקת השירותים" (עמ' 935).

ג. הסדרה סטטוטורית של הבנייה אינה פוטרת את הרשויות מטיפול במפגעים תברואתיים

85. טענה נוספת של רשות המים, לפיה חובת הספקת שירותי הביוב מותנית ב"הסדרה סטטוטורית של הבנייה", שגויה אף היא. מעמדו התכנוני של נכס עשוי להיות רלוונטי לבקשה לחבר אותו חיבור קבע למערכת ציבורית. הוא אינו פוטר את הרשויות מן החובה לקיים תשתית ביוב ציבורית בשכונה, ואינו מקנה להן היתר להימנע מטיפול בשפכים הגולשים למרחב הציבורי ובמפגעים תברואתיים ובטיחותיים הנובעים מהם.

86. חובותיו של תאגיד הגיחון להקים, להפעיל ולתחזק מערכות ביוב ולמנוע מפגעים בריאותיים וסביבתיים אינן מצטמצמות לבעלי נכסים קונקרטיים המייצרים את השפכים; הן נועדו להגן על הציבור כולו: על עוברים ושבים, על בעלי נכסים סמוכים ועל הסביבה (סעיפים 1(א), 2 ו-23(א) לחוק תאגידי מים וביוב). אופייה של הבנייה אינו משנה את טיבם של שפכים חשופים ואינו מאיין את הסיכון התברואתי הנובע מהותרתם במקומם

87. מעמד תכנוני בלתי מוסדר עשוי להשפיע על אופן מתן השירות ועל סוג החיבור שניתן לאשר, אך אין בו כשלעצמו כדי לשלול מאוכלוסייה שלמה נגישות לשירות חיוני. על הרשות לבחון פתרונות העולים בקנה אחד עם הדין ועם המצב התכנוני, ולא להשתמש בטענות להיעדר היתרי בנייה, אשר בלא תכנית מתאר ובהיעדר תכנון ממילא לא ניתן לקבלם, כהצדקה לאי עשייה מוחלטת (ראו והשוו: עניין **אבו מסאעד**, פסקאות 23-24 ו-49 לפסק דינה של השופטת פרוקצ'יה).

88. גם אם לא ניתן בשלב מסוים לחבר נכס פלוני בחיבור קבע למערכת הביוב, חובת הרשויות לבחון וליישם אמצעים אחרים למניעת המפגעים בעינה עומדת. למשל, באמצעות תחזוקת המערכת הציבורית הקיימת, תיקון ליקויים במרחב הציבורי, שאיבת שפכים, פתיחת סתימות, טיפול בהצפות, הסרת מכשולים ומציאות פתרונות ביניים עד לתכנון ולהקמה של מערכת ביוב תקינה. בחירת האמצעי עשויה להשתנות בהתאם לנסיבות, אולם עצם החובה לבחון פתרון אפקטיבי למפגע אינה מתאינת בשל עבירות בנייה נטענות (סעיף 23(א) לחוק תאגידי מים וביוב; עניין **אום אל פחם**).

89. האמירה הגורפת בדבר היעדר "הסדרה סטטוטורית" אינה יכולה להחליף בירור עובדתי, בחינה הנדסית והפעלת שיקול דעת ביחס לפתרונות אפשריים. רשות מנהלית אינה רשאית להימנע מהפעלת סמכותה ללא בחינת הדברים והפעלת שיקול דעת (בג"ץ 297/82 **ברגר נ' שר הפנים**, פ"ד לז(3) 29, 45-46 (1983)). ודוקו: כללי דמי הקמה עצמם מאפשרים להטיל חיוב בדמי הקמה על בנייה ללא היתר (סעיף 9(א)(4) לכללים). בנייה כזאת בוודאי אינה שוללת טיפול במפגעי ביוב.

ד. הפרק השביעי לכללי אמות המידה אינו פוטר מהקמת מערכת ביוב ציבורית ומתחזוקתה

90. רשות המים הוסיפה וטענה, כי לא ניתן להחיל על תושבי המחנה את הפרק השביעי לכללי תאגידי מים וביוב (אמות מידה לשירות), התשע"א-2011 (להלן: **כללי אמות מידה לשירות**), משום שהשירותים המנויים בהם מותנים בהצגת אישור לנכס לפי סעיף 157(ה) לחוק התכנון והבנייה, התשכ"ה-1965, בהקמת בורות רקב "ובתנאים נוספים שמפורטים בכללים". גם בכך שגתה הרשות בפרשנות הדין: הפרק השביעי לכללי אמות מידה לשירות מסדיר שירותי פינוי שפכים לנכס שאינו מחובר למערכת ביוב, ומונה את התנאים שבהם צרכן קונקרטי יהיה זכאי

לפינוי שפכים מבור רקב באמצעות ביוביט. הוא אינו עוסק בחובתו הנפרדת של תאגיד להקים, להפעיל ולתחזק את מערכת הביוב הציבורית שבתחומו (סעיף 23א) לחוק תאגידי מים וביוב; סעיפים 88 ו-91 לכללי אמות מידה לשירות). למעשה, הפרק השביעי לאותם כללים מחזק את ההבחנה שרשות המים טשטשה: התאגיד אחראי להנחת המערכת הציבורית ולהבאתה עד גבול הנכס; הצרכן אחראי להכנות ולחיבור הפרטי הנדרשים מצדו. התנאים הנוגעים לאישור תכנוני, לבור רקב ולגישה לביוביט אינם משליכים על חובת המשיבים כולם לדאוג לקיומה של מערכת ביוב ציבורית מתפקדת בשכונה, ולטפל במפגעי הביוב במרחב הציבורי.

ה. רשות המים אינה רשאית להמתין להנחיית המועצה לביטחון לאומי

91. לקינוח תשובתה הודיעה רשות המים, שהיא העבירה את פניית העותרים למל"ל ושתפעל בהתאם להנחיותיו "ובהתאם לתקציבים שיועמדו לצורך טיפול בנושא". אולם הפנייה למל"ל אינה מהווה תחליף להפעלת סמכויותיה של רשות המים מכוח החוק. רשות המים, לא המל"ל, היא הרגולטור של משק המים והביוב. מחובתה היא לוודא שמערכות אלה פועלות כהלכה, וליתן לתאגידיים הוראות מתאימות לתיקון ליקויים שהתגלו. רשות שהוענקה לה סמכות להגשמת תכלית ציבורית חייבת לשקול בפועל את הצורך בהפעלתה. היא אינה רשאית להשהות את הכרעתה עד לקבלת החלטה עתידית של גוף אחר, בפרט כאשר מועד ההחלטה, תוכנה ואף עצם קבלתה אינם ידועים. עליה להכריע בבקשה המונחת לפניה על יסוד הדין, לערוך בירורים מתאימים ולהפעיל את סמכויותיה כאשר הנסיבות מצדיקות זאת. בשכונת מחנה הפליטים שועפאט, נזכיר, הביוב מפעפע ברחובות, שלוליות ביוב נקוות בפתחי בתים וקיים חשש לזיהום מערכת המים כולה.

92. גם ההפניה לתקציב עתידי אינה מספקת. קושי תקציבי עשוי להשפיע על מתכונת הביצוע ועל לוחות הזמנים לכך, אך הוא אינו פוטר את הרשות מעריכת בדיקות, מקבלת החלטות, מקביעת סדרי עדיפויות ומנקיטת הצעדים הדחופים הנדרשים להגנה על בריאות הציבור.

סוף דבר

93. סירוב רשות המים להפעיל את סמכויות הפיקוח שהעניק לה המחוקק, ולהורות לגיחון לספק שירותי ביוב לשכונת מחנה הפליטים שועפאט, נשען על שגיאות בפרשנות הדין. סיווג תשתית הביוב בשכונה כפרטית הוא שרירותי, אינו פוטר את הרשות והגיחון מבירור מקור המפגעים ומהצורך בטיפול בתשתית הציבורית (וממילא, היעדר מערכת ביוב ציבורית מחייב תכנון והקמה ולא הימנעות מפעולה); מעמדם התכנוני של מבנים אינו מאפשר להותיר מפגעים תברואתיים במרחב הציבורי; דמי הקמה אינם חוב הנוצר מעצמו ואינם עילה לאי מתן שירותי ביוב, ואין לייחס לתושבים סירוב לשלם לפני שנוצר מנגנון המאפשר רישום ותשלום, ודרישה לכך. בהתאם, חברת הגיחון, שהסתפקה ככל הנראה במענה רשות המים ולא השיבה לפניית העותרים, אינה רשאית להתחמק מחובותיה לספק שירותי ביוב שוויוניים, ללא הפליה, לתושבי העיר כולם.

94. גם עיריית ירושלים, שלא טרחה אף היא להשיב לפניית העותרים הגם שמחנה הפליטים שועפאט מצוי בשטחה המוניציפלי, אינה רשאית להתנער מחובותיה בתחום. עליה מוטלת החובה לנקוט אמצעים לשמירת בריאות הציבור בעיר, לפינוי סחי המסכן את בריאות הציבור

ולמניעת הצטברותו, ולפעול להסרת מפגעים שמקורם בבורות שופכין ובנקזים, גם כאשר מקורם במערכת המצויה באחריות תאגיד מים והביוב.

בשל כל אלה מתבקש בית המשפט לקבוע את העתירה לדיון בדחיפות וליתן צו ביניים וצו על תנאי כמבוקש.

23 בספטמבר 2026

טל חסין, עו"ד

ב"כ העותרים